

Kitüntetések a tudományos és szakkönyvtárügyben. Egy névtár megjelenése kapcsán

A *Könyvtári Figyelő* 2000. évi különszámaként jelent meg Gerő Gyula szerkesztésében a *Kitüntetett könyvtárosok névtára* (XIII, 154 p.). Semmi kétség nincs felőle: esetében felettébb áldozatos, érdekes és hasznos vállalkozásról van szó. Összesen 410 könyvtáros „kitüntetéstörténetét” dolgozza fel olyanképpen, hogy „az 1990 előtti időszakból »csak« a Kossuth- és Állami díjas, a Kiváló Népművelő címmel és a Szabó Ervin-émmel kitüntetett könyvtárosok adatait” gyűjti össze, 1990-től kezdve viszont a teljességre törekszik az adatszerzésben és -közlésben. „A rendszerváltás előtt adományozott kormány- és miniszteri kitüntetések mellőzésének ... nem ideológiai-politikai okai vannak, hanem a feladat teljesíthetlensége miatt kellett korlátoznunk a számbavételt.”

A fent vázolt keretek között – természetesen – szemügyre vehetjük és elemezhetjük a tudományos és szakkönyvtárügy kitüntetési teljesítményeit is. Ehhez – az előszón kívül – rendelkezésünkre áll

1. A betűrendes névtár a következő adatokkal: vezeték- és keresztnév (esetenként névváltozat is); ha van, egyetemi doktori cím; asszony- vagy ellenkezőleg: leánykori név; születési hely és dátum, az elhunytaknál: halálozási hely és ugyancsak teljes dátum; a kitüntetés idején viselt beosztás; a kitüntetés megnevezése; az adományozás éve.
2. A földrajzi és intézményi mutató Budapest, megyék és külföldi magyarok szerinti tagoltságban.
3. A kitüntetésfajták szerint rendezett névmutató.
4. Időrendi mutató.

Az alábbiakban – Gerő Gyula munkájának érdemes voltát tettel is igazolandó – a „nettó tudományos és szakkönyvtárügyet” alapul véve (tehát itt nem fog „játszani” a könyvtárügyi szakigazgatás, a képzés, a szaksajtó és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, de a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár sem, mivel esetében nehéz eldönteni:

melyik munkatársát tüntették ki szakkönyvtárosi és melyiket közművelődési könyvtári teljesítményért), hadd szolgáljunk néhány makroszintű „futtában”-elemzéssel.

Az 1. táblázat könyvtáranként, illetve könyvtárcsoportonként „hozza” a kitüntetettek és az odaitélt kitüntetések számát, miközben mindkét mennyiségből kiemeli az 1990 óta bekövetkezett kitüntetési tényeket, és valamennyi adat mellett feltünteti a hölgy kollégák belőlük való részesedését. A táblázatból levonható következtetések háttéréként el kell mondani, hogy a tudományos és szakkönyvtárügyben az évről évre ismétlődő kitüntetésadás szokása a szóban forgó négy válfaj vonatkozásában csak 1972-ben, a Szabó Ervin-émmel megalapításával „kerekedett ki.” Tizenegy évvel később, mint a Kiváló Népművelő kitüntetés elnyerésére aspirálni tudó közművelődési könyvtárügyben. Addig jobbra csak esetlegesen ért e területeken dolgozó könyvtárosokat kitüntetésbeli megtiszteltetés (pl. *Haraszthy Gyula* 1952-ben, *Goriupp Aliz* 1953-ban kapott kormánykitüntetést, *Varjas Béla* pedig ugyancsak 1953-ban dekoráltott a frissen alapított Szocialista Kultúráért jelvényvel mint az akkor még felettébb rangosnak számító miniszteri elismeréssel).

És most következzen az 1. táblázat „futtában” való értékelése azzal a tudatosan vállalt elnagyoltsággal, amelynek következtében az egyes könyvtárak humánpolitikai munkatársai (feltéve, hogy a jövőben intézményük javítani kíván kitüntetési menedzselésén) nem kaphatnak feloldozást a minuciózus elemzések elvégzésének kötelezettsége alól:

- Az 1989-ig tartó kitüntetési gyakorlat szelektív feltártsága miatt a rá vonatkozó adatokat csupán azért merjük összehasonlításuként közölni, hogy kitéssék: az egyes könyvtárak „kitüntetésre felterjesztési” és az állam (állami szervek) „kitüntetést adományozási” szokásai tulajdonképpen alig változtak az elmúlt évtizedben: a korábban is aktív felterjesztők továbbra is aktív maradtak,

s ezt az aktivitást a kitüntető szervek odaítélésével honorálják. És megfordítva: egy kivétellel az e téren passzív passzivitása is folytatólagos. (Egyébként e passzívak miatt kellett csoportokat képeznünk a – lehetőleg – „hasonszörű” könyvtárakból, hogy legalább valamennyire „észrevehető” számosságok birtokába jussunk.)

- A táblázatban egy szelektív (az 1989-ig tartó) és egy teljes (1990 óta folyó) regisztráltság „összevetésbe” állítása különben hamis, hiszen 1989-ig igencsak bőséggel hullottak az egyéb állami kitüntetések és minisztériumi elismerések, olyannyira, hogy velük kapcsolatban bizvást vehető fel az inflálódás trendje. Ez mostanra megszűnt, s ez is olyannyira, hogy vele kapcsolatban viszont az vethető fel: indokolt-e az ekkora szigor.
- A névtár által regisztrált létszámnak, azaz a 410 főnek a tudományos és szakkönyvtárosok 136 főnyi sokasága kereken egy harmadát teszi ki. Tekintettel arra, hogy e kategória 45,7%-a az összes főfoglalkozásának, leszögezhető: a kitüntetési politikában egyelőre nem érvényesül az információs társadalom közeli bekövetkeztének, ezen belül a tudásalapú fejlődés könyvtári-

szakirodalmi tájékoztatási elősegítésének érzékelése.

- Az, hogy az adattárban regisztrált könyvtárosok mindössze 24 budapesti és 17 vidéki könyvtár munkatársai, dokumentálja: a kitüntetési javaslatok a tudományos és szakkönyvtárügy igencsak beszűkült bázisából származnak, ami miatt elsősorban a vidéki könyvtárakban dolgozó kollégák kitüntetési esélyei szenvednek hátrányt. A kitüntetetteknek 103:33-hoz aránya a budapestiek javára túlságosan dehonesztáló a vidéki tudományos és szakkönyvtárak realitásaihoz képest. Ezért pl. a szakmai és érdekvédelmi szervezeteink jól tennék, ha valamiféle monitoring-rendszert létesítenének általában a kisebb, speciálisan a vidéki kisebb könyvtárakban dolgozó pályatársak kitüntetési esélyeinek lényeges javítása érdekében.
- A kitüntetett kolleginák a teljes sokaságban 44,85%-kal, az 1990 óta kibontakozóban pedig 51,85%-kal szerepelnek. Az előbb bemutatottaknál ez sem kevésbé torz arány, de mindenképpen jobb, mint ami – mondjuk – a politikai elitben testesül meg. Az imént említett monitoring e vonatkozásban is működhetne.

1. táblázat

A kitüntetettek és a kitüntetések száma könyvtáranként/könyvtár csoportalonként. Zárójelben a nők részesedése

	A kitüntetettek száma	Az összesenből 1990 óta	A kitüntetések száma	Az összesenből 1990 óta
1. Budapesti könyvtárak				
1.1 Országos Széchényi Könyvtár	29 (14)	19 (8)	37 (16)	19 (8)
1.2 Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár	20 (7)	11 (5)	21 (7)	11 (5)
1.3 Négy további országos könyvtár [1]	14 (5)	5 (2)	16 (7)	5 (2)
1.4 Öt egyetemi könyvtár [2]	12 (5)	7 (3)	15 (3)	7 (3)
1.5 Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára	11 (4)	10 (3)	16 (4)	13 (3)
1.6 Hét egyéb könyvtár [3]	7 (6)	5 (5)	8 (6)	5 (5)
1.7 Országgyűlési Könyvtár	5 (4)	2 (2)	7 (4)	2 (2)
1.8 Öt információs központ [4]	5 (0)	2 (0)	7 (0)	2 (0)
2. Vidéki könyvtárak [5]	33 (16)	20 (14)	39 (20)	20 (14)
Összesen	136 (61)	81 (42)	166 (67)	84 (42)

[1] Országos Idegennyelvű (Gorkij) Könyvtár, Országos Mezőgazdasági Könyvtár, Országos Orvostudományi Könyvtár, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.

[2] ELTE BTK Központi Könyvtára, Egyetemi Könyvtár, Kertészeti EK, Közgazdaságtudományi EK, Műegyetemi Könyvtár.

[3] Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára, Hadtudományi Könyvtár, Néprajzi Múzeum Könyvtára, Párttörténeti Intézet Könyvtára, Nemzeti Színház Könyvtára, Fészek Galéria és Szakkönyvtár, Iparterv Szakkönyvtára.

[4] ÉTK, NIMDOK, KGMTTI, KG-INFORMATIK, PRODINFORM.

[5] Debreceni EK, Miskolci EK, Nyíregyházi Főiskolai K, Pécsi EK, Pécsi Orvosegyetemi K, Soproni EK, Szegedi EK, Szegedi Orvosegyetemi K, Szombathelyi Főiskolai K, Veszprémi EK, egyéb könyvtárak (Debrecen: KLTE intézeti könyvtár, Győr: GYÓRITERV könyvtára, Szombathely: Megyei Pedagógiai Intézet Könyvtára, Veszprém: Megyei Pedagógiai Intézet Könyvtára és az Országos Oktatási Központ Könyvtára), egyházi könyvtárak (Egri Főegyház-megyei Könyvtár, Pannonhalmi Főegyház-megyei Könyvtár, Sárospataki Református Nagykönyvtár).

A 2. táblázat fölött azon lehet elmerengeni: mi a kitüntetések célja, az ösztönzés-e, avagy a nyugodalomba menők és a már nyugdíjasok megtiszteltetése. Nyilván mindkét változat indokolt. Az mégis kívánatosabb volna, ha az ösztönzés célú kitüntetések nagyobb arányban volnának képviselve a dekoráltak mezőnyében. A hölgyeknél hagyján. Esetükben a táblázat egyes 60 év körüli átlagai mögött is több fiatalabb eset fordul elő. Sőt: 1990 óta három helyen csökkent is az átlagéletkor. A férfiaknál sokkal általánosabb a nyugdíjba kísérés, illetve a nyugdíjasként való honorálás motívuma, amely a legutóbbi tíz évben minden táblázati helyen további emelkedést ért el. E megállapítás enyhítéseként azonban el lehet mondani: míg a hölgy munkatársaknál a rendszerváltást követően csak ritka kivételként merült fel a „jóvátételi” kitüntetési kötelezettség, addig a férfiak körében (a „félreállítottak”, az egyházi könyvtárosok esetén) eléggé gyakori volt. Szeretnénk remélni, hogy az új évezredben a kitüntetési gyakorlatnak nem halmozódnak fel ilyen adósságai.

2. táblázat

A kitüntetettek életkora az adományozás idején könyvtárankénti (csoportonkénti) megoszlásban

	Férfiak		Nők	
	1989-ig	1989 óta	1989-ig	1989 óta
1. Budapesti könyvtárak				
1.1	69,60	69,63	54,14	62,88
1.2	56,62	61,66	59,50	52,20
1.3	56,66	61,00	50,50	49,50
1.4	67,70	72,00	55,00	59,66
1.5	59,50	68,50	56,50	61,00
1.6	–	63,00	–	57,65
1.7	60,00	–	52,60	44,50
1.8	56,60	70,50	–	–
2. Vidéki könyvtárak	59,50	64,50	41,75	52,72

3. táblázat

A kitüntetések státuscsoportok szerinti megoszlása

	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	2.
Főigazgató (és helyettese)	4 (0)	4 (0)	6 (1)	5 (1)	3 (1)	1 (1)	2 (1)	–	7 (3)
Igazgató (és helyettese)	–	5 (1)	1 (1)	8 (2)	–	–	2 (1)	1 (0)	16 (4)
Főosztályvezető (és helyettese)	12 (3)	4 (1)	–	–	1 (0)	–	–	1 (0)	–
Osztályvezető (és helyettese)	15 (11)	6 (3)	6 (3)	1 (0)	6 (2)	–	2 (1)	2 (0)	7 (6)
Csoportvezető (és helyettese)	–	2 (2)	–	–	–	–	–	–	1 (1)
(Tudományos) főmunkatárs	6 (2)	–	3 (2)	1 (0)	6 (1)	–	1 (1)	3 (0)	5 (3)
Kiskönyvtár vezetője	–	–	–	–	–	7 (5)	–	–	3 (3)
	37 (16)	21 (7)	16 (7)	15 (3)	16 (4)	8 (6)	7 (4)	7 (0)	39 (20)

A tudományos és szakkönyvtárügy számára odaítélt 166 kitüntetésből 136 kolléga részesült. A harminccal több kitüntetés közül 22 szerepel „duplumként”, 8 pedig ennél is számosabb „többes példányként”. Különben a „túldekorálnak” látszó pályatársak nem a könyvtárosi kitüntetés-kontingens terhére gazdagodtak megbecsültségükben, hanem irodalmi, művészi, tudományos és politikai érdemeikért (vö. pl. *Vekardi László* ez évi Széchenyidíjának indoklásával. E díj ebbe az elemzésbe természetesen már „nem számított bele”).

Az odaítélt kitüntetések megoszlásáról szóló 3. táblázat – megítélésünk szerint – meglepetéseket nem tartogat. Sajnos, ugyanazok a sajátosságok jellemzők rá, mint bármely szakma, nem utolsósorban a hadseregek kitüntetési gyakorlatára: legelőször a főtisztek jönnek létszámukhoz képest a legmagasabb kitüntetettségi aránnyal, aztán ennél alacsonyabban a tisztek és altisztek (itt esetünkben az osztály- és csoportvezetők képezik a derékhadat, minthogy övük az összes odaitélés 29%-a), végül pedig hébe-hóba a bakák. Közülük is leginkább azok, akiket speciális beosztásuknál fogva a főtisztek-tisztek látni szoktak vagy ismernek.

Ez a megállapítás a jelenlegi kitüntetési gyakorlatot erősebben marasztalja el, mint a régít. Nevezetesen 1990 óta igazában hiányzik az a minisztériumi kitüntetésfajta, amely „biztatásként” a közemberek számára is elérhető. Azt – persze – nem szeretnénk, ha ebből ismét akkora dömping duzzadna, mint a Szocialista Kultúráért és a Kiváló Dolgozó nevezetű megtiszteltetésekéből (belőlük 1971 és 1985 között 316 darab volt az évi „kiosztás” átlag), de mint már korábban céloztunk rá, valamit mégis célszerű volna tenni az ügy érdekében.

4. táblázat
Megoszlás kitüntetésfajták szerint

	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.8	2.
Állami Díj	1 (0)	–	–	1 (0)	–	–	–	–	–
Széchenyi-díj	1 (0)	–	–	–	1 (0)	–	–	–	–
SZOT-díj	1 (0)	–	–	–	–	–	–	–	–
Magyar Köztársasági Aranykoszoru- rával Díszített Csillagrendje	1 (0)	–	–	–	–	–	–	–	–
Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje	–	–	–	–	–	–	–	–	1 (0)
Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje	1 (1)	2 (0)	–	1 (0)	3 (0)	–	–	–	–
Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje	4 (1)	–	–	1(0)	1 (1)	1 (1)	–	1 (0)	1 (1)
Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt	1 (0)	3(1)	–	1(0)	2 (2)	–	1 (1)	–	1 (1)
Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt	–	3 (3)	–	–	–	–	–	–	1 (1)
József Attila-díj	–	–	–	–	1 (0)	–	–	–	–
Szentgyörgyi Albert-díj	–	–	–	–	1 (0)	–	–	–	–
Művelődés Szolgálatáért	–	–	–	–	–	1 (0)	–	–	2 (2)
Kiváló Népművelő	–	–	2 (0)	–	–	–	–	–	–
Szabó Ervin-emlékérem	10 (6)	10 (2)	7 (4)	4 (0)	3 (1)	2 (2)	2 (1)	3 (0)	16 (5)
Szinnyei József-díj	10 (5)	1 (0)	3 (1)	4 (3)	2 (0)	1 (0)	–	1 (0)	7 (4)
MKE-emlékérem	7 (3)	2 (1)	4 (2)	3 (0)	2 (0)	3 (2)	4 (2)	2 (0)	10 (6)
	37 (16)	21 (7)	16 (7)	15 (3)	16 (4)	8 (5)	7 (4)	7 (0)	39 (20)

A 4. táblázat a kitüntetésfajták rangsorában számol be az odaítélt kitüntetésekről. Látni lehet belőle: a magasabb rendű-rangú ordók csak csínján tévednek könyvtáros és szakirodalmi tájékoztatásbeli kollégáink mellé. S ha igen, jórészt más vonatkozásokban szerzett érdemekért. Mindez ismételtén azt bizonyítja: az állam, az állami szervek „szakmafontossági” sorrendje aligha felel meg a harmadik évezred kívánalmainak.

A kitüntetéseknek majdnem háromnegyed része, 74,1%-a igencsak szakmai érdemjel (Szabó Ervin-emlékérem, Szinnyei József-díj, MKE-emlékérem). A kolleginák az összesennél még magasabb arányban (76,1%) vannak rájuk utalva.

A bemutatottakon kívül kigyűjtöttünk a névtárból még további két jellemzőt is. Az egyik az egyetemi doktorátussal rendelkezők tisztességes arányát

mutatja (73 eset, az összes 53,7%-a, amiből 25 a „hölgyeset” 41%-kal). Belőle azt lehet kikövetkeztetni, hogy míg korábban csak az 1945 előtt végzetek tulajdona volt általában ez a cím, addig újabban a középnemzedék is törekszik megszerzésére.

A következő – második – kigyűjtés arról tanúskodik, hogy a mintasokaságból viszonylag kevesen, mindössze 25-en (18,4%) haltak meg az elemzésbe „befogott” majdnem három évtized alatt. Ezek szerint igaza volt *Kóhalmi Bélának*, aki gyakran és szívesen hangoztatta: „A könyvtárosok sokáig élnek.” Hát legalább ez adatik meg nekünk, akik a kitüntetéspolitikában sem találtunk az állam különös figyelemben részesülő értelmiségi csoportjai között.

Futala Tibor

„Feltámadt” az Orvosi Könyvtáros

Most már mindegy: tetszhalál avagy hibernáltság miatt szünetelt-e hét éven keresztül az *Orvosi Könyvtáros*, a fontos az, hogy „feltámadt”, és a *Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége*, azaz a

MOKSZ és az *Országos Egészségügyi Információs Intézet és Könyvtár*, azaz a Medinfo negyedéves kiadványaként 2000 szeptemberében megkezdte soron következő pályafutását.